

education

Department:
Education
North West Provincial Government
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

TLHATLHOBO YA POROFENSE

MOPHATO 10

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

SEETEBOSIGO 2024

MADUO: 70

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 11.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Pampiri e, e arogantswe ka DIKAROLO di le THARO.

KAROLO YA A:	Tekatlhaloganyo	(30)
KAROLO YA B:	Tshobokanyo	(10)
KAROLO YA C:	Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso	(30)
2. Buisa ditaelo TSOTLHE ka kelotlhoko.
3. Araba dipotso TSOTLHE.
4. Simolola karolo NNGWE LE NNGWE mo tsebeng E NTŠHWA.
5. Thala mola morago ga karolo NNGWE le NNGWE.
6. Nomora karabo NNGWE le NNGWE jaaka potso e nomorilwe.
7. Tlola mola morago ga karabo NNGWE le NNGWE.
8. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.
9. Kabo ya nako e e tshikinngwang:

KAROLO YAA:	Metsotso e le 50
KAROLO YAB:	Metsotso e le 30
KAROLO YAC:	Metsotso e le 40
10. Dirisa mokwalo o o buisegang le ka mopeleto o o kannweng ke Lekgotla la Bosetšhaba la Puo ya Setswana.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO

POTSO 1

1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA A

1	Leroborobo la Khorona le fetotse botshelo jo re neng re bo tlwaetse ka bonako jwa legadima re sa lebelela. Lefatshe ka bophara le tihaseswe ke mogare wa Khorona o o sa tihaeleng, o o gailang ditšhaba le merafe ntle le kutlwelobotlhoko. Malapa a tswalwa ka mepekwana, bana ba sala e le dikhutsana, basadi ba sala e le batlholagadi fa banna e setse e le baswagadi ka ntlha ya bosetlhogo jwa mogare o.	5
2	Mokgatlho wa World Health Organisation o ne wa kopanya ditlhogo le borasaense ba dinaga tse di farologaneng go dira dipatlisiso ka maitsholo le mekgwa ya mogare o, kana sedikwa ke ntšwapedi ga se thata. WHO gammogo le borasaense ba ne ba dira ka natla go fitlhelela meento e e sireletsegileng e bile e le maleba go ka thibela kanamo ya mogare o.	10
3	Dingwaga tse di fetileng go nnile le meento e e dirisitsweng go thibela malwetse a a farologaneng le go boloka matshelo a batho ba le bantsi, mme go dirilwe jalo le ka moento o wa Khorona. Moento o wa Khorona, o thusa batho go aga masole le go ikemela kgatthanong le megare e mengwe. O fokotsa bogale jwa mogare kgotsa megare e e itsholang jaaka Khorona. Fa mogare o ka ipoeletsa, masole a mmele a kgona go o lemoga, mme a o tlhasele.	15
4	COVID 19 vaccines Global Access (COVAX) ke setheo sa lefatshe se se netefatsang gore dinaga tsothe di fitlhelela meento ya COVID-19 ka go lekana le go ba romelela meento e ba e beeditseng ka nako. Ka di 18 Tlhakole 2021 go thankgolotswe meento e e ka nnang supa e e falotseng diteko tsa gore e siame mme e bolokesebile go ka dirisiwa kwa ntle ga go tsenya matshelo a batho mo kotsing, jaaka Pfizer covid19, Moderna, Astra Zeneca, le e mengwe. Meento eo e rometswe kwa dinageng tse di farologaneng mme fela go simolotswe pele ka dinaga tse tlhaselo ya mogare o e leng kwa godimo thata gammogo le kwa dinageng tse di humanegileng. Dinaga di le dintsi di setse di fitlheetse meento e go akaretsa le Aforikaborwa.	20
5	Mafaratlhatlha a inthanete a ne a phasalatsa gore moento o wa Khorona ga o a siama gotlhelele gonne batho ba akanya gore o tlaa tsenya mogare o mo mebeleng ya bona. Seno, se tsentse tsebetsebe le ketsaetsego mo bathong mabapi le go dumela go tlhabiwa moento oo kgotsa nnyaya. Borasaense bona ba tlhalositse fa moento oo o se kotsi le e seng. Go setse	25
		30

	go dirilwe diteko tse di farologaneng mo bathong ba ba rileng go netefatsa tshireletsego ya ona. Batho ba gokololwa go efoga go itsenya tsebetsebe ka dikgang tse di se nang bonnete. Go botlhokwa go dira dipatlisiso gore o itse go tihaloganya ka mogare wa Khorona gore o tseye tshwetso e e siameng.	35
6	Meento e ya Khorona, e tlaa kokobatsa maikutlo a batho lefatshe ka bophara, ka e tlike go fokotsa kanamo ya mogare o. Le fa go le jalo, puso e ne ya tswela go rotloetsa batho botlhe go tsenya dithibanko le molomo, go tlhapa diatla kgapetsakgapetsa kgotsa go dirisa sebolayaditwatsi mo matsogong. Ba nne ba tswela go katogana fa ba dutse mmogo kgotsa ka ditlhophaga gone ga go ise go nne le bonnete jo bo tletseng gore tshelano le kanamo ya mogare o go tswa mo mothong go ya go yo mongwe e kganelwa go le go kae ke moento o. Tsotlhe, di tswela go dirwa ke botlhe go fitlhela WHO e netefatsa gore mogare o o fedile gotlhelele kgotsa go bonwe kalafi ya ona.	40 45
[E nopotswe go tswa go:lekwalodikgang la Daily Sun 2019]		

1.1.1 Tlhophaga karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Bolwetse jo bo umakilweng fa godimo ke bolwetse jwa ...

- A TB
  - B AIDS
  - C Khorona
  - D Asthma
- (1)

1.1.2 Ke mokgatlho ofe o o dirileng dipatlisiso ka maitsholo le mekgwa ya mogare wa Khorona? (1)

1.1.3 Tiro ya setheo sa COVAX ke eng? (2)

1.1.4 Naya tlhaloso ya seane se “sedikwa ke ntšwapedi ga se thata.” (2)

1.1.5 Moento o wa Khorona o ka sireletsa batho jang? Naya dintlha di le pedi (Temana 2) (2)

1.1.6 Neela meento e le meraro e e thankgolotsweng ka 18 Tlhakole 2021 e e falotseng diteko tsa gore e bolokesejile. (3)

1.1.7 A ke ntlha kgotsa kakanyo gore mafaratlhatlha a inthanete a fane ka tshedimose tso e e fosagetseng mabapi le moento wa Covid 19 mo badirising ba yona le go tsenya batho letshogo? Tshegetsaga karabo ya gago ka lebaka. (2)

- 1.1.8 Fa e ne e le wena morago ga go utlwa tshedimosetso ya gore moento wa COVID 19 o tsenya mogare mo mebeleng ya batho, a o ne o tlaa tswela go o tlhaba? (2)
- 1.1.9 Ke ditlamorago dife tse di utlwisang bothoko tse di tlisitsweng ke bolwetse jwa Khorona tse di tlogetseng bontsi jwa malapa a le mo tshotlegong? Neela di le THARO fela. (3)
- 1.1.10 Go ya ka temana ke eng se borasaense ba se dirileng go fokotsa letshogo mabapi le moento wa Khorona go netefaletsa batho gore moento o bolokesebile? (2)
- 1.1.11 Moento wa Khorona o ne wa thusa go fokotsa kanamo ya mogare o, le fa go le jalo puso e ne ya rotloetsa batho go tswela go dira eng? Naya dintlha di le pedi. (2)

- 1.2 Leba setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA B (SETSHWANTSHO)

[E nopotswe go tswa mo inthaneteng]

- 1.2.1 Naya dintlha di le pedi tse SETLHANGWAA le SETLHANGWA B di farologanang ka tsona. (4)
- 1.2.2 A o ka re setshwantsho se, se sekametse mo letlhakoreng le le lengwe. Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 1.2.3 Ke eng se se go bontshang gore molwetse yo o mo setshwantshong ga a kgone go hema ka boena? ya gago. (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: TSHOBOKANYO**POTSO 2**

Buisa temana e e fa tlase ka kelotlhoko. E tthagisa tepatepano ya maitsholo magareng ga bašwa le batsadi.

ELA TLHOKO: O tshwanetse go dira tse di latelang:

1. Sobokanya o dirisa mafoko a gago, mme o sa fetole bokao jwa temana, ka go tthagisa dintlha di le SUPA tse di dirang gore bana ba malatsi a gompiano ba iteye batsadi ba bona.
2. Kwala ka temana.
3. Boleele e nne mafoko a a ka nnang 90.
4. Tshobokanyo e se ka ya newa setlhogo.
5. Kwala palo ya mafoko a o a dirisitseng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

SETLHANGWA C

'Bana ba gompiano ga ba na ditlhong tsa go itaya batsadi ba bona. Ke raya gore ngwana o mo tsetse mme morago a go isa seatla! A matlhabisaditlhong!' Ga ikutlwatsa Matshwenyego. Matlawe ga a ka a itlhaganelela go tswela ka kgang, a ba letla go kgakgauthana ka ntlha e a sa tswang go e tthagisa. A kgatlhegela go bona difatlhego tse di neng di sontse e kete motho a tsamaya a lebagane le letsatsi le le mogote o o ntshang tlhapi mo metsing, di phuthologile. Se a neng a se itumelela ke gore o ba tsentse mo a batlang.

Bana ga ba itire fa ba dira jalo. Ba a bo ba tlhotlheleditswe ke rona batsadi. Tshwaro e e maswe e tlisa letlhoo magareng ga ngwana le motsadi mme letlhoo le tsala ipusolotsetso. Bana ba ba tshwerweng makgwakgwa mo malapeng a bona ba mela mowa wa ipusolotsetso. Batsadi ikeleng tlhoko mo kgodisong ya bana. Se sulafatseng matshele a bona. Modimo o re neetse bana jaaka mpho e re tshwanetseng go e itumelela, go ba godisa le go ba naya lorato la mmatota. A re se ba tshware jaaka makgoba gonne le kwa dikgolegolong go tsentswe mokgwa o o siameng wa setho wa go dirisana le bagolegwa. A re inakanyeng le diphetogo re tlogele go gatela kwa morago. Batsadi bangwe ba re ba batla gore bana ba ba tlotle ka go ba gagamaletsa molao mo lelapeng. Go na le pharologanyo mo go tlotleng le go tshabeng motho. E ke ntlha e bontsi bo sa e lemogeng. Ke sa boeletsa, 'ke monnye fela ke a re a re se nyatse dikgakololo tsa bana ka gonne ke bona ba ka re fatlhololang.' A digela kgang ya gagwe.

'Re go lebogela matsapa le dikeletso tsa gago. Ruri o re lemositse dilo tse re neng re sa di elelelwe. Ke ne nka itumela fa lo ne lo ka bitsa pitso ya batsadi mme la ba lemosa dintlha di tshwana le tse o di buileng.' Seo se ka thusa go tokafatsa tirisano magareng ga bana le batsadi; le go godisa bana ka tsela e e amogelesegang.

[Motho ga a itsiwe, SM Mabuse]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIPOPEGO TSA PUO LE MELAWANA YA TIRISO**POTSO 3: PAPATSO**

Sekaseka papatso e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA D

**SESOLO MO THEKISONG YA DIJANAGA!!!
SETHEO SE SE ITLHOMILENG PELE.**

Reka jaanong mme o simolole go duela morago ga dikgwedi tse tharo!

**FA O RATA DILO TSE DINTLE MO BOTSHELONG JWA SEGOMPIENO
ITHEKELE NNGWE YA DIJANAGA**

[E nopotswe go tswa go www.orangetaxis.co.uk]

3.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Papatso e e fa godimo e ka ga eng?

- A Thekiso ya matlo.
- B Thekiso ya dijanaga.
- C Thekiso ya dijo.
- D Thekiso ya dithoto. (1)

3.2 Tlhagiso e e reng, 'FA O RATA DILO TSE DINTLE MO BOTSHELONG JWA SEGOMPIENO ITHEKELE NNGWE YA DIJANAGA', ke mofuta ofe wa puo ya papatso? (1)

3.3 Ke malepa afe a mmapatsi a a dirisitseng go digela bareki. Naya ntlha e le NNGWE fela. (1)

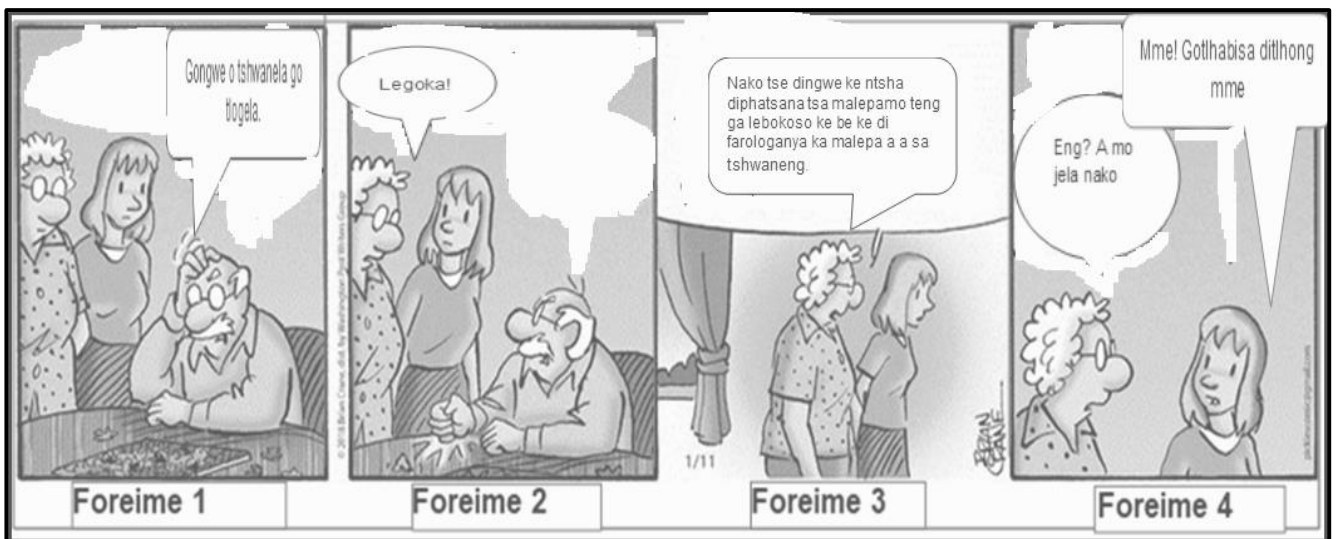

- 3.4 A go ka nna bonolo mo bareking ba dijanaga go ka fitlhelela kuno e, neela dintlha di le PEDI tsa tshedimosetso tse di tlhaelang. (2)
- 3.5 Papatso e, e lebisitswe go bomang? (1)
- 3.6 Nopola leitiri go tswa mo papatsong e. (1)
- 3.7 'Jaanong' ke mofuta ofe wa lethalosi? (1)
- 3.8 Bolela gore dikoloi tse di mo papatsong ke tsa modiro ofe? (2)
- [10]

POTSO 4: KHATHUNU

Sekaseka khathunu e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso

SETLHANGWA E

- 4.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- Ditiragalo tse di mo foreime 1 di diragalela kwa phaposeng efe ya ntlo?
- A Phaposi ya boapeelo
B Phaposi ya boiketlo
C Phaposi ya borobalo
D Phaposi ya balwetse (1)
- 4.2 Dirisa lebotsi le le tlhagelelang mo foreimeng ya 4 mo polelong e o itlhametseng yona. (1)

- 4.3 Monna yo o mo foreimeng ya 1 o tlhagisa maikutlo afe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 4.4 Karabo ya monna yo mo foreimeng ya 2 e tlhagisa gore ke motho yo o ntseng jang? (2)
- 4.5 A go siame gore mosadi yo mo foreimeng ya 3 a tlhakatlhakanye diphatsana tsa mafoko tsa monna yo o mo foreimeng ya 1 le 2? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 4.6 Fetolela polelo e mo kganetsong "Gongwe o tshwanela go tlogela" (1)
- 4.7 Fa o lebeletse batho ba ba mo khathunung ba amana jang? (1)
- [10]**

POTSO 5: TEMANA YA POROUSE

Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA F

1	'Owai! o se ka wa iphora ka lekukana le,' a bua a tlhomile matlho mo dimpeng. 'A o a bona! Ke mo motlhaleng wa lekgwelwa lengwe. Ke sa le ke mo ja lešwe go tswa Nkaikela, jaanong boidiidi jwa batho ba mono bo dirile gore a ntimelele. Go boile go le kana gore ke mo tlasinye. Fela jwa gompiano ga bo na go sa. Maloba, ka Labone, ke fa a thula morwadia rre Sedumo, tadi e amusa! Batho bangwe ba iphadile ditlhong e le ruri.'	5
2	'Dikgang tsa diphailane tsa re o ne a aga a bonwa le yo ke buisitseng mo kurenteng fa o mo tshwere kwa Ditsobotla, ba phamolela batho dikgwama tsa <u>madi</u> mo tereneng ya Ditsobotla. Ka rre ka Moutlwatsi, malatsi a gagwe a kgololosego a badilwe.' 'E le gore o simolola leng ka matsomo?' 'Maitiso a magolo, bontsi bo setse bo boetse kwa mekgorong, ke bo ke putlaputla lekeišene. Ga ke batle go mo tsoetsa modumo, a ka tla a kgotlomela.'	10
3	'Ke dumela gore ke na le disuga le monna yoo, tse ka nako e, o ka bong a sa bolo go di ntuela. Le mororo go ka twe ke tsena lorole lwa dikatse ke se na dikatsana.'	15

[E nopotswe go tswa go *Masaikategang a magodimo*, JKM Mekgwe]

- 5.1 Nopola lelatlhelwa go tswa mo moleng wa ntlha o be o le dirise mo polelong e o itlhametseng yona. (2)
- 5.2 Neela lekaelagongwe la lefoko le le ntshofaditsweng mo go mola 1. (1)
- 5.3 Leina boidiidi mo temana 1 ke mofuta ofe wa leina. (1)
- 5.4 Bolela gore lesupi le le ntshofaditsweng mo go mola 7, ke la maemo afe? (1)
- 5.5 Dirisa lefoko le le thaletsweng mo go mola 9 mo polelong ya gago ka bokao jo bo farologaneng le jo bo mo temaneng. (2)
- 5.6 Nopola leinatota le le tlhagelelang mo temana 2. (1)
- 5.7 Bolela gore leina le le ntshofaditsweng mo go mola 14 le dirisitswe jang. (1)
- 5.8 Bopa ledirani go tswa mo lediring thula. (1)

[10]**PALOGOTLHE YA KAROLO C: 30**
PALOGOTLHE: 70